

dr hab. Marek ŻAK prof. UJK
Collegium Medicum
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
Al. IX Wieków Kielc 19 A
25-516 Kielce
E-mail:<mkzak@ujk.edu.pl>

Kielce, 14.09.2023

Recenzja

rozprawy doktorskiej pt:

**„OCENA POZIOMU ODCZUWANEGO STRESU W ZALEŻNOŚCI OD SYTUACJI
ŻYCIOWEJ, STANU ZDROWIA ORAZ PODEJMOWANIA DZIAŁAŃ
PROZDROWOTNYCH U KOBIET W RÓŻNYM WIEKU”**

Autor: mgr Jagoda RUSOWICZ

Promotor: prof. dr hab. Joanna SZCZEPAŃSKA-GIERACHA

Recenzję przygotowano w odpowiedzi na pismo RK.4100.7.2023 Przewodniczącego Rady Kolegium Naukowego, Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu, Pana Prof. dr hab. Krzysztofa Maćkały przesłane wraz ze zbiorem dokumentów.

Przesłany do recenzji zbiór dokumentów zawiera jako osiągnięcie naukowe, będące podstawą złożonego wniosku o przeprowadzenie postępowania doktorskiego, cykl publikacji naukowych, składający się z 3-ch prac pod wspólnym tytułem: „*Ocena poziomu odczuwanego stresu w zależności od sytuacji życiowej, stanu zdrowia oraz podejmowania działań prozdrowotnych u kobiet w różnym wieku*”. W dokumentacji znajduje się też druga jej ważna część, czyli „Konspekt rozprawy doktorskiej” składający się z następujących rozdziałów:

1. Wskazanie osiągnięcia naukowego
2. WPROWADZENIE
3. CEL
4. OMÓWIENIE CYKLU PUBLIKACJI
5. PODSUMOWANIE
6. WNIOSKI
7. OPUBLIKOWANE PRACE
8. PIŚMIENICTWO
9. STRESZCZENIA PRACY
10. ZAŁĄCZNIKI

Układ konspektu rozprawy doktorskiej jest zgodny z zasadami i regułami odnoszącymi się do tego typu opracowań naukowych. Całość podzielono na stosowne rozdziały. Nie pominięto żadnego z rozdziałów związanego z realizacją celów badań. Dokonany podział jest logiczny i wskazuje na przemyślenie toku prezentacji postępowania badawczo-naukowego.

W sumie przesłana dokumentacja liczy 95 stron tekstu uzupełnionych załącznikami, a całość została zebrana w rozprawę doktorską, która została wykonana w Zakładzie Terapii Zajęciowej na Wydziale Fizjoterapii, Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu.

Po zapoznaniu się z treścią otrzymanego materiału przedstawiam Radzie Kolegium Naukowego, Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu recenzję, w której formułuję moje opinie oraz uwagi.

Opublikowanie przez Doktorantkę wraz z zespołem wyników badań w recenzowanych czasopismach naukowych (Impact Factor od 4.614 do 4.964) świadczy o wartości naukowej tych wyników i ich ponowna ocena nie wydaje się konieczna, chociaż po lekturze tych prac pojawiają się pytania, które z pewnością będą przedmiotem dyskusji w dalszych etapach przewodu doktorskiego. Tak jak napisałem wyniki badań zostały już opublikowane, dlatego w mojej recenzji skupię się raczej na ocenie wybranej tematyki badawczej, zasadności zestawienia przedstawionych prac oraz możliwości uzyskania uogólnionych wniosków wynikających z analizy prac wchodzących w skład rozprawy.

Ocena merytoryczna

Zagadnienia poruszane w opublikowanych pracach są niezwykle istotne biorąc pod uwagę złożoność problemów zdrowotnych dotyczących kobiet w różnym wieku. Jeżeli chodzi o złożoność tych problemów konieczne staje się więc opracowanie skutecznych strategii obejmujących interwencje biopsychospołeczne poparte badaniami naukowymi. Odpowiedni model biopsychospołeczny może prowadzić do poprawy stanu zdrowia i poziomu odczuwanego stresu poprzez budowanie świadomości interakcji między czynnikami biologicznymi, psychologicznymi, społeczno-kulturowymi, dlatego należy uznać za ważne zrealizowane projekty badawcze dotyczące tej problematyki.

Światowa pandemia COVID-19 wymusiła przystosowanie się do nowych zasad społecznego funkcjonowania i w sposób znaczący zmieniła rzeczywistość, w której żyjemy. Nie sposób nie zauważyć, że w tym okresie w szczególnie trudnej sytuacji znaleźli się opiekunowie osób z chorobą Alzheimera. W tej sytuacji praktycznie cały ciężar opieki nad pacjentami z tą chorobą spadł na rodzinę, szczególnie kobiety. Doświadczały one wysokiego poziomu stresu związanego z ryzykiem pogorszenia się zarówno własnego stanu zdrowia, jak i bliskiej osoby cierpiącej na otępienie. Ich potrzeby obejmowały zapewnienie dodatkowej opieki dla podopiecznych oraz profesjonalnego wsparcia psychologicznego i informacyjnego.

Większość osób w starszym wieku w Polsce stanowią kobiety i jak wynika z badań właśnie Polki, doświadczają wyższego poziomu stresu niż inne mieszkanki Europy. Należy pamiętać, że chroniczny stres psychologiczny zwiększa podatność zarówno na choroby o naturze fizycznej jak i psychicznej. W stosunku do mężczyzn kobiety są również bardziej narażone na występowanie zaburzeń odżywiania, zaburzeń lękowych oraz depresji. Warto pamiętać, że objawy depresyjne u osób starszych mogą być bardzo heterogenne i często prawie niezauważalne, co prowadzi do dużego ryzyka zbyt późnego podjęcia interwencji. Kobiety po 60. roku życia, które znajdują się w grupie wysokiego ryzyka wystąpienia zespołu metabolicznego są też narażone na przewlekły stres, który może prowadzić między innymi do otyłości i ograniczenia aktywności fizycznej, a także problemów w obszarze zdrowia psychicznego.

Dlatego zarówno cel główny rozprawy doktorskiej jakim była ocena poziomu odczuwanego stresu w zależności od sytuacji życiowej, stanu zdrowia i podejmowania działań prozdrowotnych u kobiet w różnym wieku jak i cele szczegółowe związane z tymi zagadnieniami są ważne zarówno z punktu widzenia naukowo-badawczego jak i praktyki klinicznej.

Mając na uwadze powiązania nauki z praktyką i uzyskanie odpowiedzi dotyczących poziomu odczuwanego stresu przez kobiety stojące przed różnymi wyzwaniami życiowymi, bardzo ważne było poprawne sformułowanie problemów i założeń badawczych, co zostało wykonane prawidłowo i pozwoliło na zrealizowanie celów w cyklu prac.

Zastosowane w zrealizowanych projektach narzędzia badawcze nie budzą wątpliwości jeżeli chodzi o zasadność ich zastosowania i wykorzystania w przedstawionych publikacjach. Biorąc pod uwagę grupy badanych oraz czas i miejsce realizacji eksperymentów należy uznać, że narzędzia zostały dobrane prawidłowo i

pozwołyły na zrealizowanie celów badań.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska uzupełnia stan wiedzy w zakresie oceny poziomu odczuwanego stresu w zależności od sytuacji życiowej, stanu zdrowia i podejmowania działań prozdrowotnych u kobiet w różnym wieku.

Pozytywnie oceniam również zasadność przedstawienia właśnie tych artykułów jako osiągnięcia naukowego – pomimo, że w dorobku Doktorantki są też inne publikacje - ponieważ zaprezentowane wyniki badań potwierdzają w sposób naukowy występowanie i znaczenie stresu u kobiet w trudnych sytuacjach życiowych oraz podejmujących działania prozdrowotne. Opublikowane badania pokazują także jak poważnym zagrożeniem dla zdrowia psychicznego kobiet jest niewystarczający poziom wsparcia społecznego. Wyniki badań obrazują także, jak wsparcie informacyjne i emocjonalne pozwala w krótkim czasie i stosunkowo niskim kosztem dostarczyć potrzebnych informacji kobietom bez względu na ich miejsce zamieszkania i status społeczny.

Analiza wyników i zbliżone wnioski wynikające z trzech prac łączą to osiągnięcie naukowe w jedną spójną całość. We wszystkich pracach w dyskusji jest przyjęta formuła przedstawiania wyników własnych na tle międzynarodowego Piśmiennictwa. Piśmiennictwo przedstawione w rozprawie doktorskiej - (101 pozycji na stronach od 63 do 69) - w większości jest dobrze dobrane i wykorzystane. Jeżeli chodzi o stronę edytorską w rozdziale PIŚMIENNICTWO to pojawiają się pewne niejasności, a także niekonsekwencja podawania nazw cytowanych czasopism, raz całe tytuły, a w innych pozycjach tylko skróty.

Oceniając stronę merytoryczną warto dodać, że przedstawione wyniki badań mogą stanowić podstawę do zaplanowania i wdrożenia strategii obejmujących interwencje biopsychospołeczne u kobiet w różnym wieku narażonych na zwiększony poziom stresu w zależności od sytuacji życiowych. Reasumując, przedstawione powyżej fakty jak i doświadczenia z własnej praktyki fizjoterapeutycznej oraz odczuwalny brak szerszych opracowań naukowych dotyczących przedstawionej problematyki wskazują, że podjęta tematyka i efekty przeprowadzonych badań w realizacji których brała udział Pani Jagoda Rusowicz są oryginalne i mają wartość naukową, a także zawierają dane, które mogą być wykorzystane bezpośrednio w praktyce.

Pytania i uwagi krytyczne

W związku z pewnymi informacjami przedstawianymi, lub ich brakiem w publikacjach stanowiących osiągnięcie naukowe, byłoby wskazane, aby podczas publicznej obrony Doktorantka udzieliła odpowiedzi na następujące pytania:

1. Dlaczego włączenie do badań 5 mężczyzn w pracy opublikowanej pt. *Needs of Alzheimer's Charges' Caregivers in Poland in the Covid-19 Pandemic - An Observational Study* uznała Doktorantka za zasadne i czy mogło to wpłynąć na wyniki badań? Tym bardziej, że w publikacji jest brak szerszej charakterystyki grupy mężczyzn.
2. Czy kobiety biorące udział w badaniach opisanych w publikacji 2 i 3 **uczestniczyły wcześniej w jakiś formach usprawniania lub terapii?**

Publikacja nr 2 Rusowicz Jagoda, Serweta Anna, Idzikowski Wojciech, Szczepańska-Gieracha Joanna. *Multimodal therapeutic approach in women with high risk of metabolic syndrome: a single group one center pre-post study*. Journal of Clinical Medicine. 2021; 10(21): 1-12. doi: 10.3390/jcm10214915

Publikacja nr 3 Rusowicz Jagoda, Serweta Anna, Juszko Karolina, Idzikowski Wojciech, Gajda Robert, Szczepańska-Gieracha Joanna. *Factors associated with undertaking health-promoting activities by older women at high risk of metabolic syndrome*. Journal of Environmental Research and Public Health. 2022; 19 (23): 1-16. doi: 10.3390/ijerph192315957.

Brak jest takich informacji dlatego należy to wyjaśnić i doprecyzować w czasie publicznej obrony, żeby uniknąć nieporozumień oraz aby niepodwarzalna była obiektywność przeprowadzonych eksperymentów.

Na stronie 4 Autorka umieściła WYKAZ SKRÓTÓW UŻYWANYCH W TEKŚCIE bardzo pomocny przy analizie tekstu, ale niezawierający wszystkich skrótów, które są w tekście np. brak MNiSW, IF, PTSD.

Autorka podaje także w tekście informacje o punktacji MNiSW, a powinno być MEiN Ministerstwo Edukacji i Nauki, które zostało utworzone z dniem 1 stycznia 2021 roku i przy punktacji należy podawać ten skrót.

Ocena formalna

Otrzymany do recenzji materiał obejmuje trzy przygotowane we współpracy z Promotorką i innymi badaczami prace, opublikowane w czasopismach z Impact Factor. Sumaryczna punktacja MEiN przygotowanej rozprawy doktorskiej w postaci cyklu publikacji wyniosła 420 pkt, a sumaryczny Impact Factor tych prac wynosi 14.192 (wg. wykazów z 2021 roku). We wszystkich wymienionych publikacjach, Doktorantka jest pierwszą Autorką, a z informacji zawartych w *Author Contributions* każdej z tych prac widać, że Pani mgr Jagoda Rusowicz odgrywała ważną rolę przy przygotowywaniu tych publikacji. W rozprawie doktorskiej znajdują się także oświadczenia współautorów prac o ich udziale w przygotowaniu publikacji (załącznik nr 12 od strony 83 do strony 95 w sumie 13 oświadczeń).

Dołączone trzy kserokopie publikacji naukowych (strony 24-62) stanowiące monotematyczny cykl w oparciu, o które przygotowano rozprawę doktorską:

1. Rusowicz Jagoda, Pezdek Krzysztof, Szczepańska-Gieracha Joanna. *Needs of Alzheimer's charges' caregivers in Poland in the Covid-19 pandemic: an observational study*. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2021; 18 (9): 1-11. doi: 10.3390/ijerph18094493.

Punktacja MEiN – 140 pkt, wartość wskaźnika IF – 4.614

2. Rusowicz Jagoda, Serweta Anna, Idzikowski Wojciech, Szczepańska-Gieracha Joanna. *Multimodal therapeutic approach in women with high risk of metabolic syndrome: a single group one center pre-post study*. Journal of Clinical Medicine. 2021; 10(21): 1-12. doi: 10.3390/jcm10214915.

Punktacja MEiN – 140 pkt, wartość wskaźnika IF – 4.964

3. Rusowicz Jagoda, Serweta Anna, Juszko Karolina, Idzikowski Wojciech, Gajda Robert, Szczepańska-Gieracha Joanna. *Factors associated with undertaking health-promoting activities by older women at high risk of metabolic syndrome*. Journal of Environmental Research and Public Health. 2022; 19 (23): 1-16. doi: 10.3390/ijerph192315957.

Punktacja MEiN – 140 pkt, wartość wskaźnika IF – 4.614

potwierdzają wszystkie informacje zawarte przez Doktorantkę w konspekcie rozprawy doktorskiej. Należy także dodać, że przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne

rozwiązanie problemu naukowego, a przedstawiony cykl publikacji wykazał, że Autorka posiada wymaganą wiedzę teoretyczną, a jej indywidualny wkład w osiągnięcie naukowe jest znaczący.

Wniosek końcowy i Konkluzja

Biorąc pod uwagę całokształt pracy oraz opis poszczególnych działań naukowych uważam, że Autorka wypełniła ustawowe wymaganie jakim jest umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W recenzji poza ocenami pozytywnymi sformułowałem również pewne uwagi i sugestie, które mają charakter dyskusyjny i mam nadzieję na szerszą dyskusję w czasie publicznej obrony pracy doktorskiej. Mam też nadzieję, że uwagi okażą się zasadne i wzbudzą u Doktorantki refleksję oraz pozwolą na dalszy rozwój warsztatu naukowego.

Przedstawione w recenzji uwagi oraz sugestie nie zmieniają mojej ogólnej oceny pracy, która jest pozytywna.

Z przyjemnością informuję, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska autorstwa mgr Jagody Rusowicz przygotowana w oparciu o osiągnięcie naukowe, składające się z cyklu 3 publikacji naukowych, pod wspólnym tytułem: „*Ocena poziomu odczuwanego stresu w zależności od sytuacji życiowej, stanu zdrowia oraz podejmowania działań prozdrowotnych u kobiet w różnym wieku*” spełnia warunki stawiane pracom doktorskim określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. 2023 poz. 742).

Wniosuję do Rady Kolegium Naukowego Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu o dopuszczenie Pani mgr Jagody Rusowicz do dalszych etapów procedury ubiegania się o stopień naukowy doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauk o kulturze fizycznej.

dr hab. Marek ŻAK prof. UJK
specjalista fizjoterapii